

Działania profilaktyczne w obszarze niepełnosprawności i starości realizowane przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku¹

Prewencja oznacza zapobieganie naruszaniu norm prawnych² i negatywnym zjawiskom, a także usuwanie ich przyczyn. Polega na istnieniu zagrożenia karą, które wywiera presję na potencjalnych sprawcach przestępstw i w pewnym stopniu powściąga ich od dokonania zakazanych czynów³. Instytucje i służby państwowe, organizacje społeczne i inne podmioty pełniące rolę prewencyjną realizują działania profilaktyczne. Przedsięwzięcia te mają różnorodny charakter. Polegają na uświadamianiu, jakie zachowania albo ich brak jest źródłem określonych zagrożeń, co jest dozwolone, a co zabronione i że naruszanie prawa zawsze jest karalne. Programy realizowane w ramach prewencji ukierunkowane są na najbardziej zagrożone grupy społeczne – dzieci, młodzież, kobiety, osoby starsze⁴ i niepełnosprawne⁵.

Niniejsze opracowanie odnosić się będzie do działań profilaktycznych realizowanych w dwóch środowiskach: ludzi starych i niepełnosprawnych.

W kontekście społecznym i socjologicznym za początek starości eksperci Światowej Organizacji Zdrowia (*World Health Organization*) uznają ukończenie sześćdziesięciu lat⁶, natomiast według Organizacji Narodów Zjednoczonych (*United Nations*) jest to sześćdziesiąty piąty rok życia⁷. Dokonując przeglądu prac naukowych podejmujących tematykę

1 Opracowano na podstawie materiałów Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku.

2 S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 553.

3 H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 32, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2001, s. 338-339.

4 W opracowaniu określenia ludzie starzy, osoby starsze i seniorzy są używane zamiennie.

5 Encyklopedia, *Gazeta Prawna*, <http://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/337659,prewencja.html> (data dostępu: 26.01.2015).

6 S. Golinowska (red.), *Raport o Rozwoju Społecznym Polska 1999. Ku godnej aktywnej starości*, Biuro Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) w Warszawie, Warszawa 1999, s. 7.

7 R. Rasińska, I. Nowakowska, *Obraz ludzi starszych w raportach i zestawieniach*, „Nowiny Lekarskie” 2012 (81), nr 1, s. 84.

starości stwierdzono, iż rzadko dochodzi do wskazywania sztywnej granicy wiekowej kwalifikującej jednostki jako osoby starsze. Ze względu na wielopłaszczyznowość i indywidualność procesu starzenia się granica wiekowa ma charakter umowny. Można przyjąć, że „starość jest okresem życia człowieka, poprzedzonym takimi okresami, jak dzieciństwo, młodość, wiek dojrzały”⁸.

Niepełnosprawność oznacza brak możliwości wykonywania pewnych czynności w wyniku wrodzonych bądź nabytych upośledzeń⁹ w zakresie uważanym za normalny dla człowieka. W polskim ustawodawstwie osoby niepełnosprawne definiuje się jako ludzi o istotnym ubytku zdolności fizycznych, psychicznych lub umysłowych ograniczających zdolność do wykonywania pracy zawodowej¹⁰. Osoby z niepełnosprawnością są kategorią społeczną obciążoną negatywnymi stereotypami i narażoną na dyskryminację, zarówno w codziennym życiu, jak i w profesjonalnej praktyce (służbie zdrowia, rehabilitacji, pomocy społecznej, edukacji)¹¹. Niepełnosprawność często wiąże się z upokorzeniem, ciężarem społecznym, a w rzeczywistości wcale nie oznacza braku możliwości uczestnictwa w życiu publicznym.

Przepisy Konstytucji¹² gwarantują wszystkim obywatelom wolności i prawa, a w przypadku ochrony zdrowia szczególna opieka przysługuje osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku (art. 68 pkt. 3). Ponadto, osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają pomocy w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69). Poza tymi przykładami w prawodawstwie podeszły wiek i stwierdzona niepełnosprawność nie wpływają na ochronę prawną. Za pokrzywdzenie osoby starszej lub osoby z niepełnosprawnością przewidziany jest taki sam wymiar kary jak za szkody wyrządzone na innych osobach dorosłych.

Nadużycia i zaniedbania wobec osób niepełnosprawnych i starych stają się coraz bardziej popularnym dyskursem w dziedzinie gerontologii społecznej¹³. Realna ocena tego zjawiska jest niemożliwa ze względu na

8 H. Olszewski, *Starość i starzenie się*, [w:] W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologii*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 855.

9 A. S. Reber, *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2000, s. 415.

10 Ustawa z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnieniu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1991 nr 46 poz. 201), art. 1 pkt 1.

11 B. Bugajska, *Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w dużym mieście. Raport z badań* [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), *Zagrożenia w starości i na jej przedpolu*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2010, s. 107.

12 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

13 A. Petelski, E. Cichoń, *Przemoc z udziałem ludzi starych w świetle materiałów Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku*, [w:] M. Halicka, J. Halicki (red.), *Przemoc wobec ludzi starych. Na przykładzie badań środowiskowych w województwie podlaskim*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2010, s. 273.

pokażną, ale nieoszacowaną liczbę nieujawnionych incydentów. Ofiary obawiają się zgłaszania aktów przemocy z powodu poczucia wstydu, zależności materialnej i emocjonalnej od oprawcy. Nie budzi wątpliwości fakt, że populacja ludzi starszych i niepełnosprawnych ze względu na stopień zależności od opieki ze strony reszty społeczeństwa, narażona jest na poczucie obniżonego bezpieczeństwa. Staje się tym samym łatwiejszą ofiarą przestępstw, np. znęcania się, oszustw, rozbojów, uszkodzeń ciała.

W Polsce, jak i każdym innym kraju, pierwszoplanowe miejsce w systemie zapobiegania i zwalczania przestępczości zajmuje Policja. Rozrasta się przede wszystkim udział Policji w działalności profilaktycznej¹⁴. Prawidłowo prowadzone czynności wymagają ścisłej współpracy z podmiotami pozapolicyjnymi, np. organami samorządu terytorialnego, instytucjami administracyjno-społecznymi, placówkami oświaty, spółdzielniami mieszkaniowymi¹⁵. T. Serafin i S. Parszowski dokonali podziału działań profilaktycznych ze względu na ich etap i rodzaj. Są to:

- 1) programy profilaktyczne – zaplanowane przedsięwzięcia mające na celu niedopuszczenie do występowania społecznie niekorzystnych zjawisk;
- 2) programy prewencyjne – działania ukierunkowane na zmniejszenie rozmiarów lub ciężaru przestępczości oparte na podstawach naukowych lub doświadczeniach organów, instytucji, obywateli;
- 3) programy resocjalizacyjne – wsparte naukowo i zaplanowane czynności, które mają na celu zapobieżenie powrotowi do przestępstwa¹⁶.

Ze względu na problematykę działalności prewencyjnej autorzy wyróżniają programy dotyczące ochrony osób i mienia, bezpieczeństwa w ruchu drogowym, patologii oraz bezpieczeństwa ogólnego¹⁷. W ramach tych kategorii wyodrębniono:

- 1) programy informacyjne, dostarczające rzetelną i aktualną wiedzę mającą umożliwić społeczeństwu podejmowanie decyzji, by uniknąć patologicznych zachowań;
- 2) programy edukacyjne, wspierające rozwój umiejętności życiowych, np. podejmowanie decyzji, radzenie ze stresem, rozwiązywanie problemów, nawiązywanie kontaktów interpersonalnych;

¹⁴ A. Krukowski, *Problemy zapobiegania przestępczości*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 154.

¹⁵ M. Leszczyński, A. Gumieniak, L. Owczarek, R. Ochocki, *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013, s. 154.

¹⁶ T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 302-303.

¹⁷ Tamże, s. 307.

- 3) programy alternatywne, stymulujące działalność społeczną poprzez oferowanie pozytywnych alternatyw w celu rozszerzenia doświadczeń życiowych czy potwierdzenia własnej wartości;
- 4) programy interwencyjne, pomagające w identyfikacji problemów i poszukiwaniu możliwości najlepszych rozwiązań¹⁸.

Do celów tworzenia policyjnych programów prewencyjnych Marek Leszczyński i inni zaliczają m.in. wzrost poczucia bezpieczeństwa obywateli, zmniejszenie liczby przestępstw i wykroczeń w miejscach zagrożonych, redukcję obaw przed staniem się ofiarą, partnerstwo Policji z lokalną społecznością i innymi służbami¹⁹. Na etapie budowania programów prewencyjnych, jeszcze przed realizacją, niezbędne jest zapoznanie grupy docelowej z harmonogramem i osobami odpowiedzialnymi za efekt końcowy. W rezultacie wdrożenia inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa dochodzi do występowania pozytywnych zjawisk. Zmienia się postawa obywatelska wobec Policji – następuje wzrost zaufania i budowa nowego, korzystnego wizerunku. Policja niekiedy angażuje do akcji środki masowego przekazu, upowszechniając w ten sposób wiedzę na temat prowadzonych działań. Siła oddziaływania mediów lokalnych może w znacznej mierze spowodować wzrost efektywności podjętych inicjatyw. Do oceny skuteczności działań zazwyczaj wykorzystuje się systematyczne monitorowanie postępów poprzez weryfikację realizacji z założeniami oraz obserwację mocnych i słabych stron programów.

Podlaska Policja w ramach współpracy z innymi instytucjami administracji rządowej realizuje szereg systemowych działań na rzecz profilaktyki społecznej, które wpisują się zarówno w rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej”, Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, jak również priority, jakie zostały przyjęte na najbliższe lata dla Policji. Założenia tych programów wskazują na zadania, których systematyczna realizacja powinna doprowadzić do ograniczenia przestępczości, patologii i innych zjawisk społecznie uciążliwych. Policja uczestniczy w inicjatywach o charakterze prewencyjnym w odniesieniu do osób starszych i osób z niepełnosprawnością, zarówno o wymiarze ogólnokrajowym, jak i lokalnym.

W 2006 roku Rada Ministrów uchwaliła Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań „Razem Bezpieczniej” na lata 2007-2015. Jako pierwszy krajowy program profilaktyczny ograniczający skalę zachowań budzących powszechny sprzeciw, stanowi niejako podstawę i wzór dla kolejnych inicjatyw. „Razem Bezpieczniej” zwraca

¹⁸ Tamże, s. 308.

¹⁹ M. Leszczyński, A. Gumieniak, L. Owczarek, R. Ochocki, *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym*, s. 163.

ca uwagę na konieczność nawiązania dialogu Policji z obywatelami oraz wzmocnienia pracy na szczeblu lokalnym oraz kładzie nacisk na zaangażowanie środowisk akademickich i naukowych badających zjawisko przestępczości i potrzeb społecznych w zakresie bezpieczeństwa²⁰.

Celem artykułu jest analiza działań profilaktycznych związanych z ludźmi starszymi i osobami z niepełnosprawnością realizowanymi przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku oraz zwrócenie uwagi na problemy tych kategorii społecznych. Dokonano przeglądu literatury i piśmiennictwa dotyczącego działalności prewencyjnej w obszarze starości i niepełnosprawności. Wykorzystano materiały Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku, który jest organizatorem i głównym wykonawcą omawianych przedsięwzięć.

Przedmiotem niniejszego opracowania są działania profilaktyczne na terenie województwa podlaskiego, dlatego uzasadnione jest, aby przekazać podstawowe informacje o strukturze tego obszaru. Według danych Urzędu Statystycznego w roku 2012 województwo podlaskie zamieszkiwało niespełna 1199 tysięcy osób, z czego 60,3% ogółu mieszkańców stanowiła ludność miejska, a 39,7% – wiejska²¹. Jest to jeden z najstarszych demograficznie regionów Polski²². Odsetek ludności w wieku 65 i więcej lat w 2013 roku wynosił 15,3% (średnia Polski 14,7%)²³. Według Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 liczba osób niepełnosprawnych wynosiła w Polsce ponad 4,6 miliona osób, a w województwie podlaskim – 131,8 tysięcy²⁴.

Na tak zarysowanym tle społeczno-demograficznym w województwie podlaskim dokonano analizy działań profilaktycznych realizowanych przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku.

Osoby z niepełnosprawnością i seniorzy ze względu na słabszą kondycję fizyczną, psychiczną i społeczną są szczególnie narażeni na stanie się ofiarą przestępstw, więc winni podlegać szerszej ochronie. W ramach szeroko pojętej profilaktyki przeprowadzono szereg programów/działań

20 Tamże, s. 173.

21 *Stan i ruch naturalny ludności w województwie podlaskim w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2013, s. 1, http://bialystok.stat.gov.pl/download/gfx/bialystok/pl/defaultaktualnosci/1331/1/7/6/stan_i_ruch_naturalny_ludnosci_wpodl_2012.pdf (data dostępu: 12.02.2015).

22 M. Halicka, *Satysfakcja życiowa ludzi starych. Studium teoretyczno-empiryczne*, Wydawnictwo Akademii Medycznej w Białymstoku, Białystok 2004, s. 94.

23 H. Dmochowska (red.), *Rocznik demograficzny 2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 66, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2014,3,8.html#> (data dostępu: 12.02.2015).

24 *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, cz. 1, Ludność, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 83, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/raport_z_wynikow_nsp_ludnosci_i_mieszkan_2002.pdf (data dostępu: 12.02.2015).

związanych z poprawą bezpieczeństwa w miejscach publicznych i miejscu zamieszkania, w zakresie przemocy domowej i ruchu drogowego.

Poszczególne kategorie przestępstw i obszary reagowania objęte są specjalnymi programami prewencyjnymi.

Od 2003 roku na terenie województwa podlaskiego jest prowadzony program prewencyjny „Nie bądźmy obojętni”²⁵. Celem akcji jest wspieranie osób starszych, niepełnosprawnych i bezdomnych, organizacja pomocy osobom potrzebującym wsparcia w okresie zimowym, przełamywanie obywatelskiej obojętności wobec zagrożeń oraz pobudzanie aktywności sąsiedzkiej na rzecz udzielania wzajemnej pomocy i kształtowania bezpieczeństwa w najbliższym otoczeniu²⁶. W ramach działań przeprowadzono wiele inicjatyw. Jedną z nich było wdrożenie w okresie zimowym 2008/2009 innowacyjnego projektu profilaktycznego pod tytułem „Bez domu, ale nie bez pomocy”, którym objęto blisko tysiąc osób²⁷. W 2012 roku pilotażowo przeprowadzono „Pogotowie życzliwości”. Działania polegały na gromadzeniu za pośrednictwem Policyjnego Telefonu Zaufania społecznych sygnałów o osobach potrzebujących i ich odwiedzaniu przez policjantów, wolontariuszy Polskiego Czerwonego Krzyża i Związku Harcerstwa Polskiego. W sezonie zimowym 2014/2015 przeprowadzono, także we współpracy ze środowiskiem akademickim, akcję pod nazwą „Studentckie skrzydła pomocy”. Wsparcie osób starszych, chorych, samotnych, niezaradnych na skutek niepełnosprawności w ramach programu „Nie bądźmy obojętni” polegało m.in. na wizytacjach studentów w asyście policjantów w celu rozpoznawania ich potrzeb, udzielenia informacji i pomocy przy udziale lokalnie działających placówek pomocowych.

„Bezpieczny Senior” to ogólnopolska akcja policji mająca chronić osoby starsze przed próbami wyłudzeń i kradzieży. Od 2007 roku do działań włączyli się podlascy funkcjonariusze. Policjanci w czasie spotkań ostrzegali seniorów przed działaniem oszustów i uczulali na ewentualne niepokojące sygnały w najbliższym środowisku. Działania sprawców wskazują, że najczęściej wykorzystują oni metodę „na wnuczka”, która charakteryzuje się tym, że przestępca podczas rozmowy telefonicznej podaje się za krewnego ofiary i zwraca się z prośbą o natychmiastową pomoc finansową. Policjanci przypominali, iż niekiedy oszuści wchodzą do mieszkań seniorów pod różnymi pretekstami, np. oferując sprzedaż towarów czy usług, powołując

25 Więcej o programie „Nie bądźmy obojętni”, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, <http://www.podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania-policji/prewencja/dzialania-profilaktycz/nie-badzmy-obojetni> (data dostępu: 19.03.2015).

26 B. Sury, *Szczegółowa analiza zdarzeń z udziałem osób powyżej 60. roku życia*, [w:] M. Halicka, J. Halicki, A. Sidorczuk (red.), *Człowiek dorosły i starszy w sytuacji przemocy*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009, s. 128-129.

27 A. Petelski, E. Cichoń, *Przemoc z udziałem ludzi starych...*, s. 285-286.

się na urzędników lub pracowników innych instytucji. Zanim senior zdąży zorientować się, że pada ofiarą zaplanowanej manipulacji, zostaje okradziony z oszczędności, cennych przedmiotów bądź dokumentów.

Jednym z etapów projektu „Bezpieczny Senior” był konkurs literacki gromadzący autorskie wiersze odnoszące się do bezpieczeństwa na drodze, które zostały wykorzystane w kalendarzach na 2015 rok. W ramach projektu „Bezpieczny Senior” Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku i Samorząd Województwa Podlaskiego we współpracy z Domem Kultury „Zachęta” od 2014 roku realizują kampanię informacyjno-edukacyjną „Podlaski Senior – Bezpieczny Senior”.

Poszukując skutecznych sposobów ostrzegania seniorów sporządzono specjalną laurkę z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka. Przedszkolaki z województwa podlaskiego, które je otrzymały, kolorowały obrazek, a następnie wraz ze specjalnym ostrzeżeniem dotyczącym oszustw umieszczonym na odwrocie przekazywały babciom i dziadkom²⁸. Ponadto, policjanci Wydziału Ruchu Drogowego i Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku w związku z Dniem Babci i Dniem Dziadka w 2015 roku spotkali się z seniorami w białostockim Domu Kultury „Zachęta”. Była to okazja do złożenia życzeń babciom i dziadkom, a także możliwość przypomnienia seniorom o zagrożeniach, z którymi mogą się spotkać osoby starsze oraz samotnie mieszkające. Uczestnicy rozmawiali z funkcjonariuszami o metodach działania oszustów, sposobach ich unikania oraz dzielili się własnymi doświadczeniami. Bardzo ważnym zagadnieniem było także bezpieczeństwo w ruchu drogowym pieszych. Seniorzy poznali najczęstsze przyczyny wypadków drogowych, dowiedzieli się, dlaczego warto i czy trzeba nosić odblaski oraz jak poruszać się bezpiecznie po drogach. Wszyscy uczestnicy spotkania otrzymali również materiały edukacyjne, elementy odblaskowe oraz kalendarze z wierszami laureatów konkursu „Bezpieczny Senior”.

W 2012 roku rozpoczęto opracowywanie zaadaptowanej do policyjnego systemu aplikacji na telefon komórkowy dla osób głuchoniemych i cudzoziemców ułatwiającą informowanie policji o niebezpiecznym zdarzeniu (wypadek drogowy, przestępstwo, zagrożenie życia i zdrowia).

Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku w ramach działalności profilaktycznej prowadził edukację osób starszych i niepełnosprawnych na temat szeroko rozumianego bezpieczeństwa, m.in. z wychowankami Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Białymstoku i członkami Klubu Seniora Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

28 Działanie profilaktyczne Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku „Bezpieczny Senior”, <http://www.podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania-policji/prewencja/dzialania-profilaktycz/bezpieczny-senior/28763,Bezpieczny-senior.html> (data dostępu: 22.03.2015).

W ramach Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 przedstawiciel podlaskiej Policji uczestniczył w roli prelegenta w cyklu Podlaskich Dni Seniora na konferencji w Korycinie (30 sierpnia) i Białymstoku (27 września) oraz w komisji konkursowej „Podlaski Senior roku 2012 – lider na rzecz społeczności lokalnej”.

W Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku przygotowano apel, który przekazano przedstawicielom Kurii Metropolitalnej oraz Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego Diecezji Białostockiej i Gdańskiej oraz Warszawsko-Bielskiej. Idea upowszechnienia komunikatu wśród wiernych podyktowana była potrzebą ograniczenia oszustw popełnianych na szkodę osób starszych.

W 2013 roku Podlaska Policja realizowała wspólnie z Podlaskim Urzędem Wojewódzkim, Białostockim Oddziałem Telewizji Polskiej oraz Delegaturą Urzędu Komunikacji Elektronicznej kampanię promocyjną cyfryzacji telewizji naziemnej. Funkcjonariusze informowali społeczeństwo, zwłaszcza osoby starsze, o istniejących zagrożeniach w tym zakresie.

W Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku przygotowano i przesłano za pośrednictwem podległych jednostek, tj. komend powiatowych/miejskich policji województwa podlaskiego apel do banków i kościołów. Na telebimach diodowych wyświetlano treści profilaktyczne dotyczące powyższych zdarzeń. Przedstawiciel Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku brał udział w spotkaniach z seniorami, podczas których omawiał zasady bezpieczeństwa w domu i poza miejscem zamieszkania, metody działania przestępców oraz sposoby unikania zagrożeń, a tym samym stania się ofiarą przestępstwa.

Opracowano i przesłano do Kuratorium Oświaty w Białymstoku apel informujący o zagrożeniach oszustwami z prośbą o odczytanie go osobom starszym. We współpracy z Departamentem Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego w Białymstoku sporządzono materiał prewencyjny w formie kalendarzy „Uwaga! Nie dajmy się oszukać!”, a przy współudziale Radia Jarod odbyła się kampania profilaktyczna.

Komenda Miejska Policji w Suwałkach przeprowadziła projekt edukacyjny „Przewodnik Seniora”, którego celem było zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób starszych, ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń popełnianych na ich szkodę oraz zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa. W ramach działań organizowano spotkania z seniorami oraz dystrybuowano w przychodniach, sklepach, spółdzielniach mieszkaniowych, parafiach i urzędach informacyjne ulotki oraz plakaty.

Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku w roku 2014 włączył się w organizację oraz realizację działań prewencyjnych zmierzających do podniesienia bezpieczeństwa seniorów, w tym

osób z niepełnosprawnością. Funkcjonariusze uczestniczyli w debacie dotyczącej powołania Rady Seniorów w Białymstoku z udziałem przedstawicieli organizacji działających na rzecz seniorów oraz ekspertów z doświadczeniem w pracy w środowisku osób starszych. Przygotowano kolorowanki „Wakacje u Babci/Dziadka”, które zostały rozdysponowane wśród dzieci województwa podlaskiego w celu ich przekazania babciom i dziadkom podczas letnich ferii.

Istotną inicjatywą była organizacja cyklicznych, profilaktycznych spotkań z osobami starszymi w Klubach Seniora oraz białostockich stowarzyszeniach Centrum Seniora i Akademia plus 50 oraz w Domu Kultury „Zachęta”. Podczas warsztatów upowszechniano materiały profilaktyczne w postaci ulotek informacyjnych i kubków wydanych przy współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Białymstoku. Zorganizowano także spotkania opiekunów i personelu Domu Pomocy Społecznej w Białymstoku. W formie warsztatów przekazano informacje dotyczące stosowania przymusu bezpośredniego w sytuacji stosowania przemocy przez podopiecznych.

Komenda Miejska Policji w Białymstoku prowadziła akcję informacyjno-edukacyjną „Senior na czasie”, której celem było przede wszystkim wyzuczenie osób starszych na różnego rodzaju zagrożenia oraz wzbudzenie zaufania do pracowników placówek dbających o bezpieczeństwo publiczne. W spotkaniach uczestniczył też dzielnicowy, który odpowiadał na nurtujące uczestników kwestie oraz pomagał w rozwiązaniu przedstawionych problemów.

Przedstawiciel Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku oraz Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku uczestniczyli w wywiadach fokusowych prowadzonych przez Fundację Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab” w ramach projektu dotyczącego badań aktywności seniorów i prowadzonej polityki senioralnej w stolicy województwa.

Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku oraz komendy miejskie/powiatowe województwa podlaskiego w związku z obchodzonym 20 listopada Ogólnopolskim Dniem Seniora przyłączyły się do świętowania z osobami starszymi organizując warsztaty edukacyjne, na których przypomniano o kwestii bezpieczeństwa na drodze (z uwzględnieniem zmian przepisów dotyczących pieszych i posiadania elementów odblaskowych poza obszarem zabudowanym po zmierzchu), uważnym wpuszczaniem do mieszkania obcych osób, czujności podczas podpisywania umów i innych dokumentów, uwadze związanej z korzystaniem z „ofert” proponowanych przez osoby podające się za urzędników lub pracowników różnych instytucji. Spotkanie z seniorami było również okazją do rozstrzygnięcia konkursu „Bezpieczny Senior”, którego celem było propagowanie wiedzy

dotyczącej zasad bezpieczeństwa osób starszych w ruchu drogowym oraz zachowania ostrożności przed oszustwami.

Za pośrednictwem komend powiatowych/miejskich policji województwa podlaskiego przesłano do banków apel na temat czujności podczas wypłacania środków pieniężnych przez osoby starsze. Kolejną tego typu inicjatywę motywowano wahaniem liczby oszustw finansowych w ostatnich latach, co przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie liczby ujawnionych przestępstw (występków) z artykułu 286 Kodeksu karnego a dokonanych na osobach starszych na terenie województwa podlaskiego

Rok	Liczba zdarzeń z art. 286 Kodeksu karnego		
	Dokonane przestępstwa	Usiłowanie dokonania przestępstwa	Ogółem
2010	59	24	83
2011	117	59	176
2012	35	43	78
2013	56	40	96
2014	30	45	75

Art. 286 § 1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto żąda korzyści majątkowej w zamian za zwrot bezprawnie zabranej rzeczy.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4. Jeżeli czyn określony w § 1-3 popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku.

Na przełomie 2014 i 2015 roku na wniosek Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Policjantów Zarządu Wojewódzkiego Województwa Podlaskiego rozpoczęto wdrożenie przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku oraz Narodowy Bank Polski projektu w ramach edukacji ekonomicznej – „Akademia Seniora”. Priorytetowym obszarem tematycznym jest wskazanie właściwego gospodarowania budżetem domowym oraz rozbudzanie postaw i zachowań przedsiębiorczych. Projekt przewiduje realizację tematów odnoszących się do podniesienia bezpieczeństwa osób starszych przez zapobieganie oszustwom finansowym, zarządzania budżetem osobistym oraz ostrożnym planowaniem przyszłości finansowej. Głównym

celem projektu jest promowanie przeciwdziałania wykluczeniu finansowemu i kształtowanie odpowiedzialności przy podejmowaniu decyzji finansowych wśród trzystu uczestników projektu – białostoczan po pięćdziesiątym roku życia – przez organizację bezpłatnych spotkań edukacyjnych.

Na początku roku nawiązano kontakt ze Stowarzyszeniem Emerytów i Rencistów Policyjnych w Białymstoku, przedstawicielami białostockich klubów osiedlowych i domów kultury oraz Uniwersytetem Trzeciego Wieku w celu przekazania założeń projektu i ustalenia terminów spotkań. Dotychczas przygotowano scenariusz spotkań z seniorami, przeszkolono funkcjonariuszy Policji w zakresie prowadzenia warsztatów, wydrukowano ulotki i plakaty, opracowano baner dotyczący projektu i umieszczono go na witrynie internetowej Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku (<http://www.podlaska.policja.gov.pl/>) oraz Portalu Miejskiego Białystok Online (<http://www.bialystokonline.pl/>). Następnie przygotowano pisma do instytucji zajmujących się problematyką projektu oraz prośby o zamieszczenie informacji w klubach osiedlowych działających przy spółdzielniach mieszkaniowych i w Uniwersytecie Trzeciego Wieku, a także zorganizowano promocję w lokalnej prasie i radiu. Rekrutacja do „Akademii Seniora” trwała miesiąc (17 marca – 17 kwietnia 2015 roku). Wyłonieni uczestnicy zostali poinformowani o zakwalifikowaniu się do projektu. Od czerwca do października były realizowane spotkania edukacyjne, poprzedzone ogłoszeniem konkursu „Nie dać się oszukać”. W połowie grudnia odbyło się podsumowanie projektu „Akademia Seniora” i przekazanie nagród laureatom konkursu.

W Polsce odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom, w tym seniorom i osobom z niepełnosprawnością, ponosi policja jako organ wyspecjalizowany w tej dziedzinie.

Negatywne zjawiska w obszarze niepełnosprawności i starości mogą być niwelowane przez przeprowadzenie odpowiednio dobranych form działań prewencyjnych, a sposobem zapobiegania izolacji omawianych grup jest ich społeczna aktywizacja.

Przedsięwzięciem na dużą skalę jest podejmowanie publicznych debat i kampanii społecznych, które uświadamiają obywateli o istnieniu problemów seniorów i osób z niepełnosprawnością oraz informują o instytucjach pomocy i świadczonych przez nie usługach, np. przez rozprowadzanie ulotek dostosowanych do konkretnego środowiska.

Programy realizowane w społecznościach lokalnych skutecznie walczą z przestępczością małej skali, jednak mniej efektywne są w stosunku do poważnych przestępstw i zorganizowanej przestępczości. Zgodnie

z koncepcją wybitych szyb²⁹ lokalne inicjatywy na rzecz bezpieczeństwa mogą skutecznie ograniczyć także najniebezpieczniejsze przestępstwa przy udziale i współodpowiedzialności obywateli.

Preventive actions in the fields of disability and old age realized by the Provincial Police Headquarters in Białystok

One of the essential tasks for the police force is to initiate and organize activities focused on the prevention of crime, misdemeanors, and activities promoting crime. To this effect, police cooperates with state and municipal authorities as well as community organizations. Preventive measures undertaken by the police in dealing with old age and disability should be investigated on multiple planes, i.e. social, psychological, pedagogic, medical, legal, and ethical. Engaging in such initiatives aims not only to provide protection in aforementioned areas but also increase social awareness.

This article is a review of preventive programs run by both the Provincial Police Headquarters in Białystok as well as projects coordinated by organizations other than the police. This analysis discusses projects carried out in 2012 through 2015.

This work is a review of preventative measures. It can also serve as a starting point for research on the effectiveness of police work and informational purposes for those interested in disability and old age.

29 Istotę teorii wybitych szyb oddaje niniejszy fragment: „Jeżeli bowiem wybito okno w fabryce lub biurze, przechodzień, który to zauważy, dojdzie do wniosku, że nikomu taki stan rzeczy nie przeszkadza, i że nikt nie jest za stan budynków odpowiedzialny. Po jakimś czasie znajdą się tacy, którzy zaczną rzucać kamieniami w pozostałe okna. Wkrótce nie ostanie się żadna szyba, przechodzień zaś dojdzie do wniosku, że nie tylko nikt nie odpowiada za budynek, ale również ulicę, którą spaceruje. Na pozbawionej kontroli i dozoru ulicy będą się pojawiać tylko przestępcy, młodzież... albo ryzykanci. Przestępcy szybko zawładną ulicą natomiast zwykli obywatele będą ją omijać z daleka. W ten sposób pozornie nieznaczne i nikłe przejawy braku poszanowania prawa i porządku prowadzą do powstania coraz groźniejszych objawów tego procederu, a w efekcie do wzrostu przestępczości”.

G. L. Kelling, C. M. Coles, *Wybite szyby. Jak zwalczyć przestępczość i przywrócić ład w najbliższym otoczeniu*, przeł. B. Ludwiczak, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2000, s. 10.

Bibliografia

- Bugajska B., *Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w dużym mieście. Raport z badań*, [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), *Zagrożenia w starości i na jej przedpolu*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2010.
- Dmochowska H. (red.), *Rocznik demograficzny 2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2014,3,8.html#> (data dostępu: 12.02.2015)
- Dubisz S. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Działanie profilaktyczne „Bezpieczny Senior”, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, <http://www.podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania-policji/prewencja/dzialania-profilaktycz/bezpieczny-senior/28763,Bezpieczny-senior.html> (data dostępu: 22.03.2015).
- Działanie profilaktyczne „Nie bądźmy obojętni”, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, <http://www.podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania-policji/prewencja/dzialania-profilaktycz/nie-badzmy-obojetni> (data dostępu: 19.03.2015).
- Encyklopedia, Gazeta Prawna. <http://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/337659,prewencja.html> (data dostępu: 26.01.2015).
- Golinowska S. (red.), *Raport o Rozwoju Społecznym Polska 1999. Ku godnej aktywnej starości*, Biuro Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) w Warszawie, Warszawa 1999.
- Halicka M., *Satysfakcja życiowa ludzi starych. Studium teoretyczno-empiryczne*, Wydawnictwo Akademii Medycznej w Białymstoku, Białystok 2004.
- Kelling G. L., Coles C. M., *Wybite szyby. Jak zwalczyć przestępczość i przywrócić ład w najbliższym otoczeniu*, przeł. B. Ludwiczak, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2000.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78 poz. 483).
- Krukowski A., *Problemy zapobiegania przestępczości*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.
- Leszczyński M., Gumieniak A., Owczarek L., Ochocki R., *Bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.
- Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, cz. 1, Ludność, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/raport_z_wynikow_nsp_ludnosci_i_mieszkan_2002.pdf (data dostępu: 12.02.2015).
- Olszewski H., *Starość i starzenie się*, [w:] W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologii*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.
- Petelski A., Cichoń E., *Przemoc z udziałem ludzi starych w świetle materiałów Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku*, [w:] M. Halicka, J. Halicki (red.), *Przemoc wobec ludzi starych. Na przykładzie badań środowiskowych w województwie podlaskim*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2010.
- Rasińska R., Nowakowska I., *Obraz ludzi starszych w raportach i zestawieniach*, „Nowiny Lekarskie” 2012 (81), nr 1.
- Reber A. S., *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2000.

- Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
- Stan i ruch naturalny ludności w województwie podlaskim w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2013; http://bialystok.stat.gov.pl/download/gfx/bialystok/pl/defaultaktualnosci/1331/1/7/6/stan_i_ruch_naturalny_ludnosci_wpodl_2012.pdf (data dostępu: 12.02.2015).
- Sury B., *Szczegółowa analiza zdarzeń z udziałem osób powyżej 60. roku życia*, [w:] M. Halicka, J. Halicki, A. Sidorczuk (red.), *Człowiek dorosły i starszy w sytuacji przemocy*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 nr 30 poz. 179 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnieniu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1991 nr 46 poz. 201).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.)
- Zgólkowa H. (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 32, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2001.